

Posudek oponenta k diplomové práci Mgr. Martina Madeje s názvem „Teoretická východiska limitování základních práv a svobod v České republice“ předkládané jako práce rigorózní

Obecně

Předkládaná práce si dle názvu klade za cíl představit, resp. popsat a klasifikovat podmínky, při jejichž splnění je možno vymezit hranice, ve kterých se realizují práva a svobody obsažená v Listině základních práv a svobod.

Svým obsahem práce prezentuje výrazně více, než kolik slibuje její název. Téměř polovinu práce zabírá sumarizace právně teoretických, filosofických a právně filosofických debat ohledně povahy lidských práv, způsobu jejich vymezování v pozitivním právu, způsobu nakládání s nimi atd. Autor se zároveň nevyhnutelně vrací k takovým stálým právní teorie, jako jsou právní principy, hodnoty, účely a podobné prvky právního systému, vztah práva a morálky apod.

Práce obsahuje minimálně ještě jeden další prvek, který lze považovat v tuzemském prostředí za spíše ojedinělý, a tím je patrná snaha redefinovat vztah mezi Ústavním soudem a Parlamentem při vymezování a omezování (jak autor rozlišuje) základních práv a svobod. Není zcela zřejmé, do jaké míry jde o záměr původní nebo o záměr, který autor pojal či ke kterému dospěl během psaní práce. Domnívám se, že platí spíše druhé, protože závěry k tomuto směřující se zdají být do práce jaksi doplněné (např. str. 14). Mohu se ovšem mýlit a může jít o původní záměr autora. Zároveň není zcela zřejmé, do jaké míry jsou závěry autora přenositelné do jiných právních řádů. Domnívám se, že je lze vztáhnout primárně na český právní řád.

K formálním náležitostem

Z hlediska formálních kritérií lze práci vytknout jen jediné, a to je nízký stupeň strukturovanosti textu zejména v prvních dvou kapitolách. Pro čtenáře, který není s problematikou důkladně obeznámen, je dle mého soudu obtížné orientovat se v sledu překotně parafrázovaných koncepcí nejrůznějších aspektů problematiky převzatých od různých autorů, kteří k ní přistupují z různých pozic (platí zejména pro první kapitolu).

V ostatních ohledech, jako je zejména způsob vyjadřování autora, vysoký stupeň čtivosti práce, schopnost autora v konzistentní a koncentrované formě vystihnout podstatu prezentovaných koncepcí, rozsah zpracované literatury, poznámkový aparát, lze práci považovat za neobyčejnou.

(Poznámka k jazykové stránce: Mám zato, že vulgarizace českého jazyka dosud nedospěla tak daleko, aby „laik“ byl psán jako „lajk“ – str. 24.)

K obsahu práce

Na práci oceňuji (ve zkratce) následující: hluboký teoretický záběr, nepochybnou orientovanost autora v problematice, schopnost vysoce kritického uvažování spojenou s velmi dobrou schopností analýzy.

Co považuji (ve zkratce) za potencionálně problematické: autor v první kapitole či prvních dvou kapitolách prezentuje množství koncepcí různých aspektů lidských práv a souvisejících právně teoretických a právně filosofických problémů, které jsou dle mého soudu do jisté míry poplatné konkrétnímu právnímu prostředí, na jehož pozadí byly koncipovány. Představeny jsou jak koncepce z prostředí angloamerického práva, tak z prostředí práva kontinentálního. Je proto otázkou, zda závěry v různých situacích vyslovené a formulované jsou bez dalšího přenositelné do jiných právních prostředí. Argumentem ve prospěch může být argument empirický. V praxi ústavních soudů neřidkavé „opisování“ z jiných právních řádů lze považovat za potvrzení opodstatněnosti takového postupu. Protože jde však o proces zpravidla jednostranný (není známo, že by se Spolkový ústavní soud inspiroval judikaturou českého Ústavního soudu, naopak jde ovšem o postup relativně častý) a navíc dosti selektivní (tam, kde se to „hodí“), není takový argument přesvědčivý. Skepsi oponenta potvrzuje třetí kapitola práce, ve které se zejména z kapitoly první objevuje jen málo.

Nyní navážu na popsany problematický aspekt: Jádro práce je postaveno na rozlišení externí a interní teorie lidských práv, z nichž první považuje autor za (do jisté míry) překonanou. Je mi sympatická kritika této koncepce založená mj. na předpokladu arbitrárnosti vymezení jednotlivých práv zejména v kolizi s jinými právy, veřejným zájmem a vůbec čímkoliv jiným, co je ten, kdo rozhoduje, ochoten vzít v úvahu. Není mi však zcela zřejmé, kdo je povolán v rámci internalistické koncepce k definování (nebo jak říká autor omezování a vymezení) obsahu základních práv a svobod v jejich koexistenci. V této souvislosti jsem skeptický k tomu, že by to byl výlučně sám tvůrce příslušných dokumentů, protože lze myslím opět doložit empiricky, že leckterá ustanovení katalogů lidských práv jsou významově nejasná, a to zejména tehdy, nastanou-li zvlášť specifické okolnosti. Související otázkou pak je, zda internalistická koncepce nevyklučuje povahu příslušných katalogů jako „živých nástrojů“, které se při nezměněném textu významově významně vyvíjejí. Je to zároveň nejspíše otázka příčiny a následku. Je taková jejich povaha předpokladem nebo důsledkem externalismu?

Ve prospěch externalismu svědčí dle mého soudu překotný vývoj mnoha aspektů existence lidské společnosti, zejména v oblasti techniky a medicíny, na který by bylo možno reagovat buď operativní změnou příslušných ustanovení o právech a svobodách (projev internalismu), nebo právě změnou interpretace (projev externalismu). První varianta je fakticky mnohdy obtížně realizovatelná, druhá relativně jednoduchá, neboť k ní postačí „méně“ osob (zpravidla většina soudců ústavního soudu, kteří se nikomu za svých rozhodnutí nakonec nezpovídají). S tím souvisí otázka, do jaké míry je ústavodárce vždy ústavodárcem racionálním a zda jím přijaté formulace adekvátně vystihují sledovaný cíl.

Již bylo řečeno, že koncepce internalistická, která by mj. vedla k oslabení role ústavního soudnictví, je mi sympatická. Je však otázkou, zda se v praxi vůbec někde

prosazuje, tj. zda lze vůbec předpokládat, že se určitý soud zbaví možnosti přezkumu ústavnosti jednotlivých právních aktů.

Závěr

Práci doporučuji uznat jako práci rigorózní s tím s tím, že bych ocenil, kdyby autor v rámci diskuse zaujal stanovisko k naznačeným otázkám, zejména pak, aby vysvětlil, jak v praxi prosadit internalistickou koncepci lidských práv, a to tehdy, nelze-li se zřejmě již zbavit principu proporcionality, který lze považovat za hlavní nástroj externalistické koncepce.

V Praze dne 4. června 2019

Jan Tryzna